Festa Titulari ta' Santa Marija

L-Imqabba 2018

SOĊJETÀ SANTA MARIJA U BANDA RE ĠORĠ V, L-IMQABBA, MALTA

FESTA TITULARI 2018

Il-ventartal tar-Rużarju jagħlaq 95 sena

© Kan. Dr Jonathan Farrugia
Ħajr għar-ritratti: is-Sur Stephen Camilleri

Fil-festa tal-Madonna tar-Rużarju u f'dik titulari ta' Santa Marija l-artal tal-fratellanza tar-Rużarju jkun armat b'ventartal sempliċi imma sabiħ bi gwarniċ tal-injam skulturat u ndurat bid-deheb u b'anima tal-lama rrakmata bid-deheb bħalma huma l-ventartali tal-artali l-oħrajn.

Meta mqabbel mal-ventartali l-oħra li nsibu fil-knisja dan jgħodd fost dawk li l-aktar fihom xogħol: hemm tal-Immakulata li hu fi klassi għalih, imbagħad hemm il-ventartal il-prim tal-Maġġur li wkoll fih xogħol ta' skultura notevoli li wkoll jaqa' f'kategorija awtonoma, warajhom insibu l-ventartali tar-Rużarju, tal-Agunija u ta' Sant'Antnin li huma tal-istess stil fejn il-gwarniċ fih ammont konsiderevoli ta' skultura, speċjalment fil-ġnub, waqt li jħalli spazju kbir fin-nofs fejn tidħol l-anima rrakkmata.

Dwar dawn il-ventarali ma tantx nafu. Fil-lista tal-opri li saru fi żmien il-kappillan Dun Paċifiku Mifsud naqraw li saru 4 ventaltari ("*paliotti*") li jinsabu imniżżlin f'din l-ordni:

10. *Un paliotto e una tovaglia ricamati per l'altare maggiore a spese del Sac. Salv. Schembri*
11. *Un paliotto ricamato per l'altare del SS. Rosario*
13. *Un paliotto per l'altare della Concezione per contribuzione del popolo*
14. *Un paliotto per l'altare dell'Agonia per contribuzione del popolo e parte per Giuseppe Camilleri*[1]

Huwa kurjuż il-fatt li minn dawn l-erbgħa huwa biss tar-Rużarju li ma jissemmiex min kienu l-benefatturi jew jekk tħallasx bil-kontribuzzjoni tal-poplu. Nistgħu nikkonkludu għalhekk li dan tħallas kollu mill-fondi tal-fratellanza li dak iż-żmien kienet għadha fl-aqwa tagħha. Mifsud kien kappillan bejn is-snin 1922 u 1931, għalhekk dawn nistgħu ngħidu fiż-żgur li saru tul dawn is-snin.

Matul is-sena li għaddiet, wara li nġiebu l-permessi neċessarji, il-ventartal tar-Rużarju ttieħed għar-restawr għand is-sur Omar Vella wara li kien ġie jeżaminah f'Awwissu tal-2016. Il-ħsarat innutati kienu t-telfa ta' partijiet mill-induratura, kif ukoll il-ksur ta' xi partijiet mill-iskultura tal-injam minħabba *mishandling*. Kien hemm anke ħafna ħsara li saret minħabba s-*silicon* li kien jintuża biex jitwaħħlu partijiet li kienu nkisru.

Meta dan kien qiegħed għar-restawr kelli stedina mingħand ħabib tiegħi, is-Sur Stephen Camilleri, li xtaq li jien u xi oħrajn li għandna għal qalbna l-patrimonju artistiku ta' pajjiżna, naraw flimkien xi diżinji li kienu ta' nannuh Francesco Camilleri u taz-ziju ta' nannuh Saverio Oliva biex nippruvaw noħolqu lista ta' fejn jinsabu l-opri li saru fuq dawn id-disinji. Fosthom kont naf li kien hemm xi abbozzi li ma ntużawx għall-pedestall tal-Madonna tal-Ġilju kif ukoll id-disinn tal-bradella li nqerdet fil-gwerra u d-disinn tal-bankun l-antik tal-fratellanza tal-Kunċizzjoni, kollha xogħol ta' Francesco Camilleri bħalma jixhdu mingħajr l-iċken dubju l-firem li fihom. L-istedina lqajtha bil-qalb.

Camilleri twieled fil-belt Senglea fil-11 ta' Novembru 1891 minn Salvatore Camilleri u Vittoria Oliva, u tgħallem is-sengħa tal-arti minn zijuh Saverio, li għall-Imqabba kien ħadem il-pulptu, xi konfessjonarji u l-antiporta tal-bieb il-kbir. Filgħaxija kien imur ukoll għal-lezzjonijiet tal-arti fi skola u għadda b'unur minn diversi eżamijiet kif ukoll rebaħ premijiet f'esibizzjonijiet organizzati mill-Imperu Britanniku. Kellu ħafna kummissjonijiet għall-knejjes u għal familji privati. Fit-18 ta' Settembru 1930 iżżewweġ lil

Il-ventartal tar-Rużarju qabel ir-restawr tal-2017

Il-ventartal tar-Rużarju waqt ir-restawr tal-2017

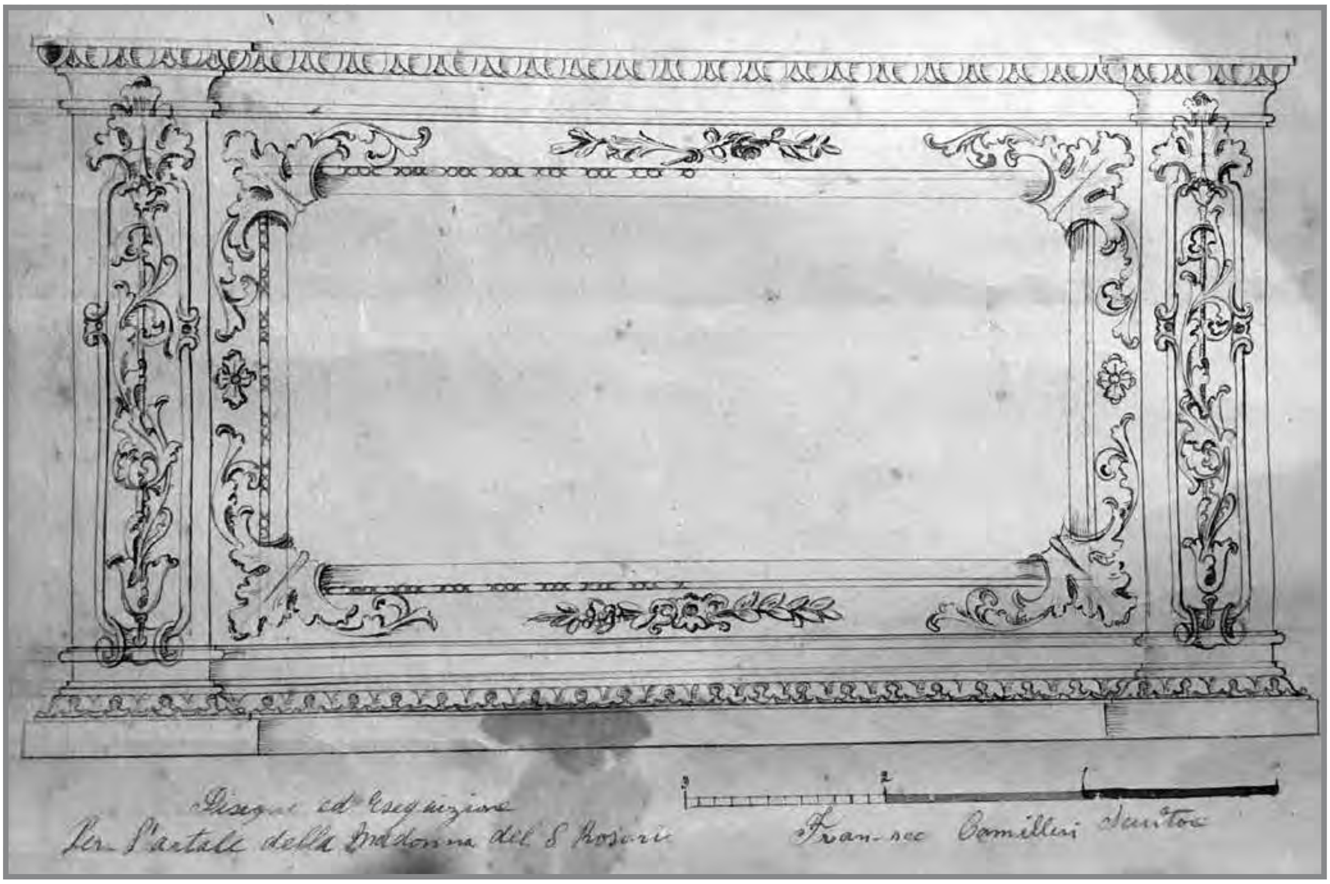

Id-disinn oriġinali ta' Camilleri għall-ventartal tar-Rużarju tal-Imqabba

Il-ventartal tar-Rużarju tal-Imqabba kif ħareġ minn taħt idejn Camilleri qabel ma ġie ndurat

Il-firma tad-disinjatur u n-nota li dan kien maħsub għal artal tal-Madonna tar-Rużarju

Salvina Taliana u mar jgħix il-Belt Valletta. Miet fit-22 ta' Ġunju 1948[2].

Fost id-disinji li konna qed inqallbu fihom ġie f'idejja disinn ta' ventartal li mill-ewwel qisu daqq qanpiena: fil-parti t'isfel kellu miktub "*disegno ed esecuzione per l'artale della Madonna del S. Rosario*" u ħdejn din in-nota tidher il-firma "*Francesco Camilleri scultore*". Lokalità għal fejn dan kien maħsub ma kienx hemm miktub, imma l-weraq li hemm fl-irkejjen tal-gwarniċ minn ġewwa fejn jiftaħ l-ispazju għall-anima tal-lama ġibduli l-attenzjoni – forsi għax dawn kienu fost l-aktar partijiet bi ħsarat fil-ventartal tar-Rużarju tal-raħal tagħna. Malajr fittixt ir-ritratt li kien bagħatli s-Sur Vella tax-xogħol li kien qiegħed jagħmel fuq il-ventartal u għaraft iż-żewġ friegħi tal-ġilji u ward li hemm fil-gwarniċ fin-naħa ta' fuq, u fl-aħħar qabbilt id-diżinji ta' weraq innukklati li hemm fil-panewijiet tal-ġnub. Irrealizzajt li bla ħsieb sibt quddiemi d-disinn ta' dan l-istess paljott tal-artal tal-eqdem fratellanza tar-raħal, bi storja twila u passat illustri, imma li sfortunatament illum kważi spiċċat fix-xejn. L-unika varjanti viżibbli kienu tnejn: il-partijiet fejn hemm id-disinn innukklat tal-weraq fil-ġnub fihom żewġ nokkliet żgħar fuq kull naħa li joħroġu għal fuq il-panew, imma li jibqgħu fl-ispazju tal-gwarniċ u dawn ma jidhrux fil-ventartal finali; barra minn hekk id-disinn tal-weraq kien identiku fuq iż-żewġ naħat fl-abbozz, waqt li fil-prodott finali dawn ġew maħdumin wieħed bil-maqlub tal-ieħor, bħal riflessjoni f'mera.

Francesco Camilleri

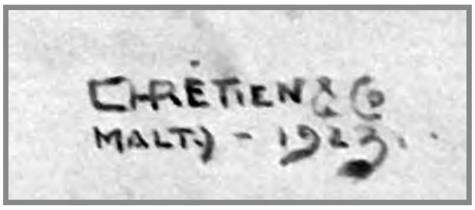

In-nota fuq ir-ritratt li turi li kien lest fl-1923

Is-sorpriżi ma spiċċawx hemm, għax wara ftit aktar taqlib ġie f'idejna ritratt antik imwaħħal fuq kartuna li juri l-istess ventartal għadu fuq l-injam, qabel ma ġie indurat. Fih żewġ varjazzjonijiet żgħar mid-disinn l-oriġinali: l-ewwel nett mal-ġnub, flok in-nokkliet li joħroġu mill-parti nterna għal fuq il-gwarniċ, għandu żewġ werqiet ħerġin 'il barra mill-gwarniċ, u t-tieni fil-panewijiet tal-ġnub taħt id-disinn innukklat jidher li hemm disinn ieħor ikkaxxjat qisu ħajt bil-fili jidhru. Milli nistgħu nifhmu l-werqiet tneħħew għax malajr ġie nnutat il-periklu li jitqaċċtu, waqt li d-disinn ikkaxxjat probabbli nkesa meta l-injam ingħata l-ġibs bħala bażi għall-induratura. Apparti minn hekk, jidher li meta l-iskultura taż-żewġ strixxi weraq inqalgħet mill-panewijiet biex issir l-induratura ta' taħthom, dawn twaħħlu bil-maqlub ta' li kienu, għax f'dan ir-ritratt il-weraq qed iħarsu 'il barra waqt li fil-prodott finali l-weraq qed iħarsu 'il ġewwa. Mill-bqija huwa identiku, għalhekk nistgħu ngħidu b'konvinzjoni li dan ir-ritratt huwa x-xogħol esegwit minn Camilleri stess fuq id-disinn li hu kien għamel, u li dan huwa ritratt tal-ventartal li għandna fil-knisja tagħna qabel ma tawh il-lewn tad-deheb.

Forsi l-iktar dettall interessanti huwa nota żgħira li nsibu fin-naħa t'isfel tar-ritratt: Chretien & Co MALTA 1923. Din il-kumpanija kienet waħda mill-ewlenin li joffru servizz fotografiku f'Malta fil-bidu tas-seklu għoxrin u milli nistgħu nifhmu Camilleri kellu d-drawwa jqabbad lil xi fotografu minnhom biex joħodlu r-ritratti ta' xi xogħlijiet minn tiegħu. Is-sena li hemm miktuba maġenb l-isem tal-kumpanija turina li dan il-ventartal kien lest fl-1923 u dan id-dettall jurina li l-lista kif ħalliha Mifsud mhix waħda kronoloġikament korretta: fil-lista dan jinsab imniżżel qrib it-tmiem, imma fir-realtà din id-data turina li sar proprju fil-bidu tal-parrokat tiegħu, eżattament sena wara li ħa l-pussess.

Id-disinn ta' dan il-ventartal jagħtina l-isem ta' min iddisinjah u għamlu, u dan possibilment jitfa' dawl fuq min kien il-moħħ u l-id wara l-ventartali tal-Agunija u ta' Sant'Antnin. Dawn kollha fihom l-istess disinn bażiku ta' partijiet vertikali intrikati u partijiet orizzontali aktar sempliċi, u lkoll għandhom l-istess weraq fl-irkejjen tal-gwarniċ li jagħtu għall-parti tal-anima. Il-ħafna similaritajiet li fihom meta mqabbla mal-ventartal tar-Rużarju jwassluna għall-konklużjoni li wisq probabbli dawn huma xogħol Camilleri wkoll. Fuq tal-Agunija d-dubji jonqsu għax sar fl-istess żmien u jidher imniżżel fl-istess lista; fuq ta' Sant'Antnin ma nistgħux inkunu ċerti għax ma nafu xejn dwaru[3]. Fil-lista jissemmew ukoll il-ventartali tal-artal maġġur u dak l-Immakulata. Dawn fl-istil huma differenti minn dawk li possibilment saru minn Camilleri, għax fihom skultura aktar massiċċa, speċjalment l-uċuħ tal-anġli u l-ħafna fjuri u ornamenti oħra, għalhekk ma nimmaġinax li dawn saru minnu[4].

Kien x'kien il-każ, issa nistgħu ngħidu fiċ-ċert li

Francesco Camilleri ħadem għall-Imqabba l-ventartal tar-Rużarju wkoll, li tiegħu issa għandna wkoll id-disinn u r-ritratt bikri kif kien meta ħareġ minn idejn l-artist, eżattament 95 sena ilu, u li issa qed jiġu ppubblikati fuq ktieb għall-ewwel darba.

Varjazzjonijiet żgħar bejn id-disinn oriġinali u l-prodott finali

Referenzi

1 Arkivju parrokkjali tal-Imqabba, *Notizie storiche appartenenti a cotesta santa parrocchiale chiesa della terra Micabiba*, f. 87-88.

2 Informazzjoni ġentilment mgħoddija mis-Sur Stephen Camilleri.

3 Dan ma jissemma fl-ebda lista, la qabel u anqas wara. It-teorija tiegħi hi li dan ma sarx għall-artal ta' Sant'Antnin, imma għall-artal tal-Inkurunazzjoni (magħruf bħala ta' San Ġużepp) peress li fuqu hemm l-arma ta' San Ġużepp. Apparti minn hekk il-ventartal li llum jintuża fuq l-artal tal-Inkurunazzjoni jixbah ħafna fl-għamla tiegħu lill-ventartal tal-artal tal-konsagrazzjoni ta' San Publiju, li jiġi faċċata ta' dak ta' Sant'Antnin. Barra minn hekk tagħmel aktar sens li dan il-ventartal li qed insemmu jkun fuq l-artal tal-Inkurunazzjoni, l-ewwel nett minħabba l-arma li fih u t-tieni għax jaqbel aktar ma' tar-Rużarju.

4 Il-Kuratur tal-Mużew tal-Arti, is-Sur Sandro Debono huwa tal-opinjoni li tal-Immakulata sar minn Emmanuel Buhagiar (*L-arti u l-ħtieġa għaliha: il-kult tal-Madonna tal-Ġilju fl-Imqabba u l-opri tal-arti li jixhdu għalih*, minn *Sicut lilium*, ed. Charles J. Farrugia, Malta 2012, 481); ma neskludix li l-ventartal il-prim tal-maġġur huwa xogħolu wkoll, speċjalment minħabba x-xebh fl-uċuħ tal-anġli.

L-isbaħ mod
kif niċċelebraw il-festa
tal-PATRUNA TAGĦNA
SANTA MARIJA
hija billi nimlew il-knisja parrokkjali tar-raħal
iddedikata LILHA fil-funzjonijiet li jsiru,
speċjalment fil-ġranet tat-tridijiet,
lejliet il-festa filgħaxija
u għall-quddiesa tal-Paniġierku
nhar il-festa filgħodu.
Għalhekk nuru mħabbitna
lejn il-Madonna ommna
billi NATTENDU
BI ĦĠARNA.